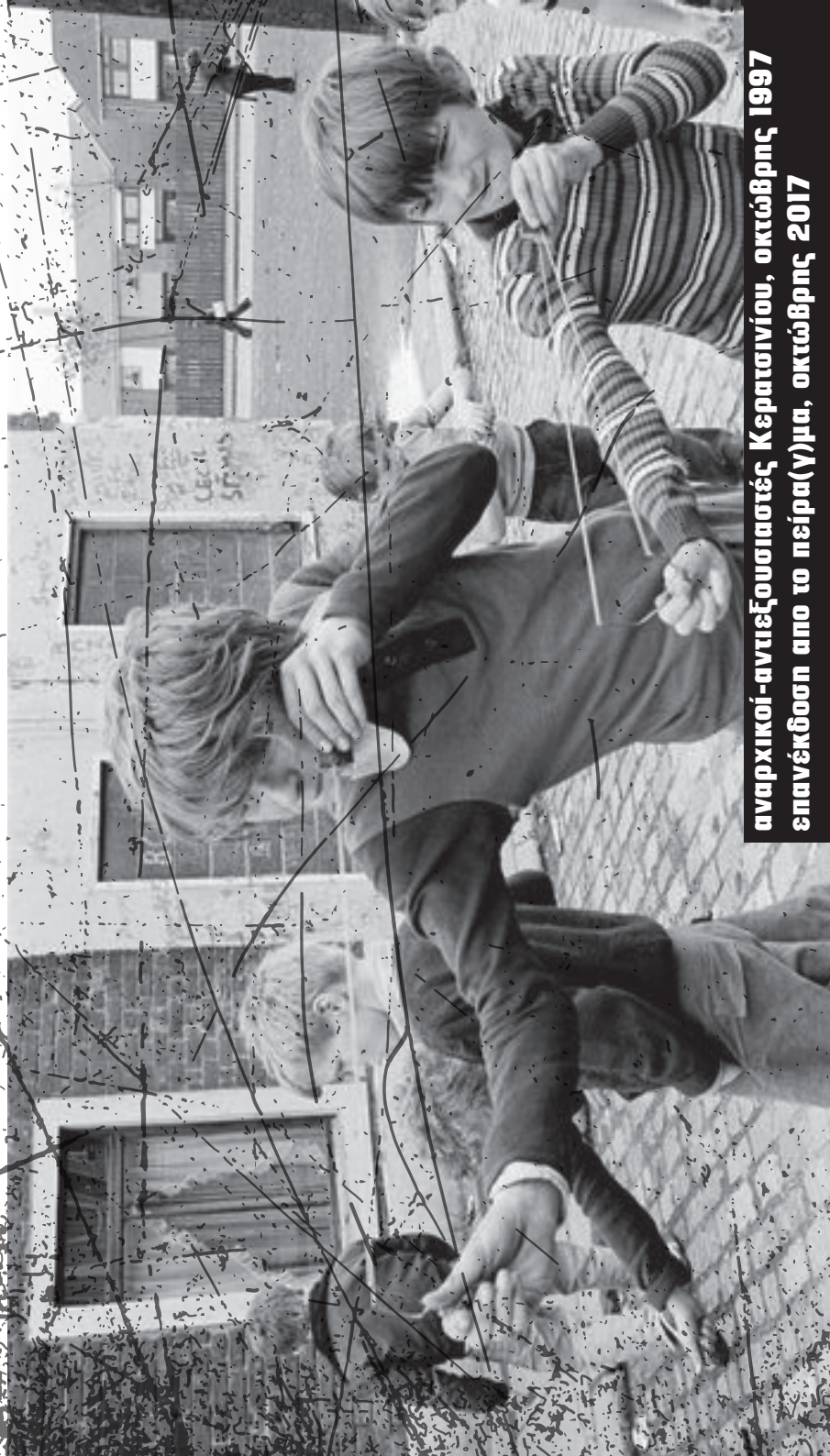

Ενάντια στον εκπαιδευτικό ζουρλομανδύα

αναρχικοί-αντιεξουσιαστές Κερασινίου, οκτώβρης 1997
επανεκδοση απο το πειρα(γ)μα, οκτώβρης 2017

Είμαστε το πείρα(γ)μα, μια πειρα(γ)ματική πρωτοβουλία ενάντια στον θεσμό της εκπαίδευσης, από τον αυτοοργανωμένο χώρο αλληλεγγύης και ρήξης ΡΕΣΑΛΤΟ (Έβρου 23 & Βενιζέλου, Κερατσίνι, 100μ. από την Πλατεία Λαού – anarhiko-resalto.blogspot.gr). Πριν καιρό έπεσε στα χέρια μας αυτή η μπροσούρα η οποία είχε γραφτεί το 1997 από τους αναρχικούς-αντιεξουσιαστές Κερατσινίου. Διαβάζοντάς την, συνειδητοποιήσαμε κάτι που έτσι και αλλιώς γνωρίζαμε, ότι ο θεσμός της εκπαίδευσης και οι ιδεολογικοί μηχανισμοί που του δίνουν σάρκα και οστά, παραμένουν αναλλοίωτοι. Αποφασίσαμε λοιπόν να την επανεκδόσουμε, 20 χρόνια μετά, μιας και παραμένει σοκαριστικά επίκαιρη. Σίγουρα, όσο περνούν τα χρόνια, οι μηχανισμοί εξελίσσονται «παρακολουθώντας την εποχή τους» και εφαρμόζουν νέους τρόπους χειραγώγησης, υποταγής και πειθαρχίας. Το σχολείο του σήμερα μπορεί να φαίνεται πιο «εξελιγμένο», τα μαθήματα που αναδιαμορφώνονται πιο «φιλικά», τα σχολικά προαύλια πιο εναλλακτικά. Παρόλα αυτά η ουσία του θεσμού παραμένει ίδια. Οι ρόλοι και τα στερεότυπα συνεχίζουν να αναπαράγονται, οι ιεραρχημένες δομές και οι διαχωρισμοί σε καλούς και κακούς μαθητές/τριες συνεχίζουν να κυριαρχούν. Οι αποβολές, οι απουσίες, οι βαθμοί, το κουδούνι και ο δώρος εγκλεισμός πίσω από τα σχολικά κάγκελα συνεχίζουν να αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινής λειτουργίας της σχολικής πραγματικότητας.

Ενάντια στους ορατούς και αόρατους ζουρλομανδύες που μας φοράει η εξουσία, ενάντια στην κανονικότητα και το καλούπωμα μας στους ρόλους που μας επιφυλάσσει ένα σύστημα καταπίεσης και εκμετάλλευσης, κοινωνικών διαχωρισμών και οργανωμένης θλίψης. Για έναν κόσμο ατομικής και συλλογικής χειραφέτησης, δημιουργίας και ελευθερίας.

Τα όνειρα μας να γίνουν οι εφιάλτες τους.

Εκδοτική πρωτοβουλία των Αναρχικών Αντιεξουσιαστών Κερατσινίου πάνω σε επιλογή, εκτροπή και εμπλουτισμό κειμένων των:

-Paul Goodman: "Εμπειρική Διαπαιδαγώγηση κατά της σχολικής εκπαίδευσης", αυτόνομες εκδόσεις, Δεκέμβρης 1982

-Michel Field – Jean-Marie Brohm: "Νεολαία και Επανάσταση", εκδόσεις Ι.Γ. Λάππα.

Σε όλους εκείνους κι εκείνες που με τμήμα τη ζωή τους ξεπληρώνουν καθημερινά την ασχήμια αυτής της κοινωνίας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η κατηγορία της νεολαίας δημιουργείται με την εδραίωση και ανάπτυξη του κρατικο-καπιταλιστικού συστήματος και είναι, από τη γέννηση της, χαρακτηρισμένη από δύο ιδιαίτερα γνωρίσματα: α) αποτελεί εποχή επαγγελματικής διαμόρφωσης, β) αποτελεί μια πραγματικότητα εγκλεισμού, απαραίτητου για τη σφυρηλάτηση πάνω στις αντιλήψεις, αξίες και συμπεριφορές της κυρίαρχης ιδεολογίας.

Η νεολαία δεν είναι μία τάξη αλλά ένα σύμπλεγμα τάξεων, μια διαταξική ολότητα, μία κοινωνική κοινότητα που διαπερνά όλες τις κοινωνικές τάξεις και τα κοινωνικά στρώματα. Η νεολαία μπορεί να προσδιοριστεί εννοιολογικά σαν μια εγκάρσια τομή μέσα στις διάφορες τάξεις.

Για την νεολαία ωστόσο, υπάρχει κοινή κατάσταση από τη στιγμή που υπάρχει κοινή θεσμική καταπίεση (οικογένεια, σχολείο, στρατός).

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Η εκπαίδευση έπαιξε πάντα σημαντικό ρόλο σε κάθε κοινωνία. Τόσο στις αρχέγονες όσο και στις προηγμένες κοινωνίες η εκπαίδευση ήταν - και αυτό όχι πριν από πολύ καιρό - άμεσα συνδεδεμένη με την καθημερινή ζωή και γινόταν σχεδόν εμπειρικά. Οι μεγάλοι συνήθιζαν να κάνουν τις δουλειές τούς και να εκτελούν τις κοινωνικές τους υποχρεώσεις χωρίς να αποκλείουν τα παιδιά από όλα αυτά. Η συμμετοχή των παιδιών ήταν σεβαστή και μάθαιναν να βλέπουν τους εαυτούς τους σαν μέλη της κοινωνίας. Τίποτα όμως από όλα αυτά δεν το διδάσκονταν.

Για τις περισσότερες κοινωνίες και για τα έθιμα τους η “εμπειρική εκπαίδευση” ήταν ένα απόλυτα φυσιολογικό γεγονός που γινόταν σε ομαδικές δουλειές: στη συνεργασία τεχνίτη και μαθητευόμενου, στα παιχνίδια και στους αγώνες, στη μύηση σεξουαλικών τελετουργιών και κατά τη διάρκεια της τέλεσης των θρησκευτικών εθίμων.

Αν το δούμε συνολικά, η εμπειρική αυτή μέθοδος ταιριάζει περισσότερο στην ουσία της μάθησης, παρά η μέθοδος της συστηματικής διδασκαλίας. Για τους νέους ανθρώπους μεγαλύτερη σημασία έχει η άμεση εμπειρία της αιτίας και της επίδρασης παρά μια παιδαγωγική διδασκαλία.

Η πραγματικότητα, βέβαια, είναι συχνά σύνθετη. Παρόλα αυτά το παιδί μπορεί να συλλάβει την πραγματικότητα αυτή μέσα από τη δική του πρωτοβουλία, με τον δικό του τρόπο, όποτε αυτό θελήσει και σύμφωνα με τα δικά του ενδιαφέροντα. Μαθαίνει την αναγνώριση και την απόρριψη, ζει με τη συνεργασία και το συναγωνισμό, δίχως να υπόκειται στον ψυχολογικό καταναγκασμό της σχολικής αίθουσας.

Την αρχική μορφή της εμπειρικής διαπαιδαγώγησης, που μας δείχνει και ακριβώς τι μπορεί να πετύχει, τη συναντάμε στην ηλικία που το παιδί μαθαίνει να μιλάει. Πρόκειται για μια τρομερή πνευματική δημιουργία, που πραγματοποιείται από το παιδί. Οι βασικές αρχές είναι αυτές που ήδη αναφέραμε: με την ανάπτυξη της δραστηριότητας η μάθηση της γλώσσας γίνεται από μόνη της. Το παιδί συμμετέχει στις συζητήσεις, οι άλλοι μιλάνε μαζί του και του δίνουν προσοχή, παίζει αβίαστα με τους ήχους της γλώσσας και ενθουσιάζεται με το να γίνεται κατανοητό.

Στους περισσότερους σύγχρονους πολιτισμούς, ωστόσο, την εμπειρική διαπαιδαγώγηση έρχονται να αντικαταστήσουν, σε μεγάλο βαθμό, ειδικοί θεσμοί διαπαιδαγώγησης των νέων και των παιδιών όπως για παράδειγμα ο κατηχησμός, οι νηπιαγωγοί, οι παιδαγωγοί, τα κέντρα νεότητας και το κανονικό σχολείο. Ότι γνωρίζει κανείς σε σχέση με αυτά πρέπει να ειπωθεί κάτω από ένα ιδιαίτερο πρίσμα: μόνο τον τελευταίο αιώνα, και πρέπει να τονιστεί αυτό, η πλειοψηφία των παιδιών στα βιομηχανικά κράτη παρακολουθεί κανονικά το σχολείο.

Έτσι, σε όλες τις προηγμένες, καπιταλιστικά, χώρες το ισχύον σχολικό σύστημα

ανέλαβε ένα μεγάλο μέρος των λειτουργιών εκείνων που πρώτα τις εκτελούσε η ίδια η κοινωνία. Παιδαγωγοί φτιάχνουν παιχνίδια για δίχρονα παιδιά, προετοιμάζουν για κάθε επάγγελμα, πλάθουν τους πολίτες του κράτους, διδάσκουν σεξουαλική αγωγή, καλλιεργούν αντιδραστικές αξίες. Η κοινωνία ερμηνεύεται σαν ένα χειραγωγούμενο σύστημα στο οποίο σημασία έχει η προσαρμογή και η λειτουργία του ατόμου. Και τα σχολεία είναι οι μηχανές μάθησης που παράγουν υπηκόους.

Όσο για τους νέους, δεν υπάρχει άλλη διέξοδος. Το σχολείο τους προετοιμάζει ψυχολογικά για μια μακροπρόθεσμη διαδικασία. Η σχολική αγωγή, καθορισμένη σε βαθμίδες - ανάλογα με τη λειτουργία που κάποτε θα αναλάβει κανείς - απαιτεί συχνά είκοσι και πλέον χρόνια. Οτιδήποτε άλλο μπορεί να σταματήσει ή να διακοπεί όχι όμως και το σχολείο. Η συμπεριφορά ενός πεντάχρονου παιδιού θα καθοριστεί από τα δεκαπέντε επόμενα του χρόνια -σύμφωνα δηλαδή με αυτά που θα ακούσει να του λένε στη σχολική του ζωή.

Μπορούμε, ωστόσο, να αναθρέψουμε τα παιδιά αφήνοντας ελεύθερη την επιλογή των ικανοτήτων τους χωρίς προσχεδιασμένη “κατεργασία”. Ο άνθρωπος όχι μόνο δεν μαθαίνει με επιτυχία, αλλά δεν μαθαίνει απολύτως τίποτα αν αυτό δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες του, στην περιέργεια του και στην επιθυμία του. Σε αντίθετη περίπτωση δεν κάνει τίποτε άλλο παρά να ανταλλάσσει τη μάθηση με το παπαγάλισμα ακατανόητων τύπων. Μόνο όταν κάποιος θέλει να μάθει είναι δυνατόν αυτό που έμαθε να του γίνει “δεύτερη φύση”.

Είναι ανόητο να αποφασίσουμε από πριν τι πρέπει να ξέρει ένα παιδί και να προσπαθούμε μετά να το παρακινήσουμε αντί να του αφήνουμε πρωτοβουλία και να του παρέχουμε τα βοηθητικά μέσα και τις πληροφορίες εκείνες που χρειάζεται για να εκπληρώσει κάτι.

Είναι λάθος να ισχυριζόμαστε ότι με μια τέτοια μορφή ελευθερίας δεν θα μπορούσαν να εκπληρωθούν οι ανάγκες της κοινωνίας, δηλαδή οι ανάγκες εκείνες που λογικά προϋποθέτουν τη μάθηση. Αντίθετα, μόνο μέσω της ελευθερίας μπορεί να γίνει κανείς πραγματικό μέλος της κοινωνίας και μόνο μέσω αυτής αποκτά κανείς μια πραγματική και σφαιρική παράσταση του κόσμου. Εξάλλου, ελεύθερη επιλογή δεν σημαίνει ασύδοτη συμπεριφορά.

Δεν υπάρχει λόγος να υποτάσσουμε το παιδί σε σχηματοποιημένα αντικείμενα και σε μια προκαθορισμένη ύλη για μάθηση. Κάθε εμπειρία που έχει το παιδί είναι θετική στο βαθμό που υπάρχει κάποιος να το βοηθήσει. Είναι αδιάφορο τι θα μάθει ένα παιδί σε αυτήν την ηλικία εφόσον έχει την τάση για συνεχή μάθηση. Οι καλύτεροι δάσκαλοι για την παιδική ηλικία είναι άνθρωποι που αγαπούν τα παιδιά, που μπορούν να τα βλέπουν και να τα ακούν συνεχώς, άνθρωποι που να απαντούν στις πολλές ερωτήσεις τους και που κάνουν κέφι να περπατούν μαζί τους στην πόλη και να ανακαλύπτουν ή να δοκιμάζουν κάτι. Άνθρωποι που διηγούνται στα παιδιά ιστορίες, τραγουδάνε και παίζουν

μαζί τους. Κάθε ενηλικιωμένο άτομο με καλή πρόθεση – ασχέτου μορφωτικού επιπέδου - μπορεί να δώσει παρά πολλά σε ένα παιδί.

Λέγεται επίσης συχνά, πως ο άνθρωπος χρησιμοποιεί μονό ένα μικρό μέρος από τις ικανότητες του. Για το λόγο αυτό προτείνουν μερικοί παιδαγωγοί να βάζουν από πολύ νωρίς στα παιδιά πιο δύσκολες ασκήσεις. Χωρίς αμφιβολία τα περισσότερα παιδιά μπορούν να συλλάβουν διανοητικά και να μάθουν πολλά περισσότερα πράγματα από αυτά που τούς ζητάνε. Παρόλα αυτά, πάρα πολλές από τις ικανότητές τους μένουν ανεκμετάλλευτες. Κι αυτό γιατί ένα πλάσμα παιχνιδιάρικο, ζωηρό, μεγαλόκαρδο, ονειροπαρμένο, δημιουργικό, ζηλιάρικο, εριστικό, καταστροφικό, δεν μπορεί παρά να καταπιέζεται και να εμποδίζεται από την οργάνωση της κοινωνίας και κυρίως από το σχολικό μάθημα.

Συνεπώς, τα παιδιά δεν έχουν ανάγκη από κάποιου είδους διδασκαλία αλλά από τη δυνατότητα να ανακαλύπτουν από μόνα τους. Αντί να τα εξετάζουμε για το αν απαντούν σωστά στα ερωτήματά μας πρέπει να τα προτρέπουμε να δημιουργούν από μόνα τους σκέψεις και να αναπτύσσουν ιδέες. Η ρουτίνα του μαθήματος εμποδίζει την αυθόρμητη ανάπτυξη της λογικής. Κι ακόμα η κατανόηση της “έννοιας” όταν αναπτύσσεται στην τάξη δεν σημαίνει και την κατανόηση της πραγματικότητας. Αντίθετα, αποτελεί μέσο προσαρμογής στην ατμόσφαιρα της τάξης, στις στενές γραμμές των θρανίων, στο πρόγραμμα, στις προσδοκίες του δασκάλου και στη βαρετή ύλη που το παιδί είναι υποχρεωμένο να προσέχει.

Ο μόνος σκοπός με απελευθερωτικό περιεχόμενο, είναι η απόρριψη της άχρηστης και χωρίς θέληση γνώσης με την ταυτόχρονη ανάδειξη της ελεύθερης επιλογής.

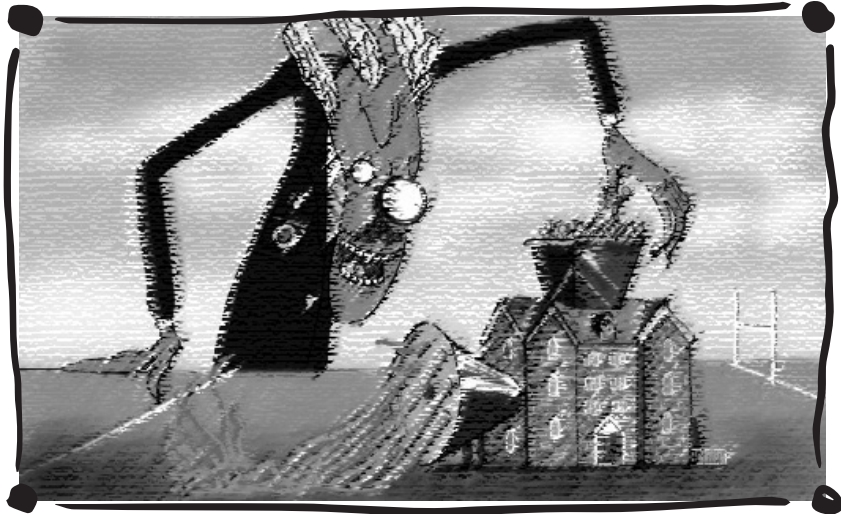

Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Το σχολείο ως ιδεολογικός μηχανισμός του κράτους

Το σχολείο ως ιδεολογικός μηχανισμός του κράτους αποτελεί αναπόσπαστο μέρος μιας ιδεολογικής δομής. Αφορά μια υλική οργάνωση που αποσκοπεί στη συντήρηση, υπεράσπιση και ανάπτυξη του θεωρητικού και ιδεολογικού μετώπου της κυριαρχίας, αφού σαν θεματοφύλακας του γλωσσικού κώδικα - της εθνικής γλώσσας - αναπαράγει και διαιωνίζει την αντίληψη που έχει για τον κόσμο η κυρίαρχη τάξη. Έτσι, μαζί με την εκκλησία και τα Μ.Μ.Ε., ο θεσμός του σχολείου είναι ένα από τα τρία βασικά στοιχεία της κυρίαρχης ιδεολογικής δομής επιβάλλοντας τις κυρίαρχες αξίες και συμπεριφορές μέσα από μια ιδεολογική σφυρηλάτηση πάνω στην νεολαία. Ενδεικτικά σημεία, τα οποία πιστοποιούν αυτή τη λειτουργία του θεσμού, είναι η ανάλυση στην τάξη υπαγορευμένων λογοτεχνικών και φιλοσοφικών κειμένων, η σπουδή πάνω στα σχολικά ιστορικά συγγράμματα (που είναι το αντεστραμμένο είδωλο των πραγματικών γεγονότων), η περιβόητη “αγωγή του πολίτη”, η θρησκευτική κατήχηση (μέσα στο περίφημο βέβαιο καθεστώς ανεξιθρησκείας)...

Το σχολείο παρεμβαίνει επίσης καταλυτικά στην αναπαραγωγή και εδραίωση ρόλων, προτύπων και συμπεριφορών με βάση την πατριαρχική κοινωνική οργάνωση. Ο αρχικός καταμερισμός, που με βάση το φύλο πραγματοποιείται στο οικογενειακό περιβάλλον, μετατρέπεται στο σχολείο σε μια συστηματικού τύπου σφυρηλάτηση στα πεδία ρόλων, ενδιαφερόντων, συμπεριφορών και κατευθύνσεων σπουδών. Οι διακρίσεις και η ανισότητα που συναντάμε κοινωνικά -με βάση το φύλο- στις διαπροσωπικές, κοινωνικές και εργασιακές σχέσεις παίρνει, σε μεγάλο βαθμό, σάρκα και οστά μέσα στο σχολικό περιβάλλον.

Σχολείο και παραγωγική διαδικασία

Ο καθεστωτικός λόγος περί ενός συστήματος ανιδιοτελούς μετάδοσης της γνώσης δεν αποτελεί παρά έναν τεράστιο μύθο.

Η μάθηση στους σχολικούς χώρους δεν θα μπορούσε να είναι αυτόνομη γιατί παράγεται και αναπαράγει, διαπλέκεται και υποτάσσεται στις όποιες πολιτικές και οικονομικές επιλογές.

Το σχολείο, λοιπόν, είναι άμεσα συνδεδεμένο με την παραγωγική διαδικασία και μάλιστα μετασχηματίζεται και εξελίσσεται σύμφωνα με αυτή.

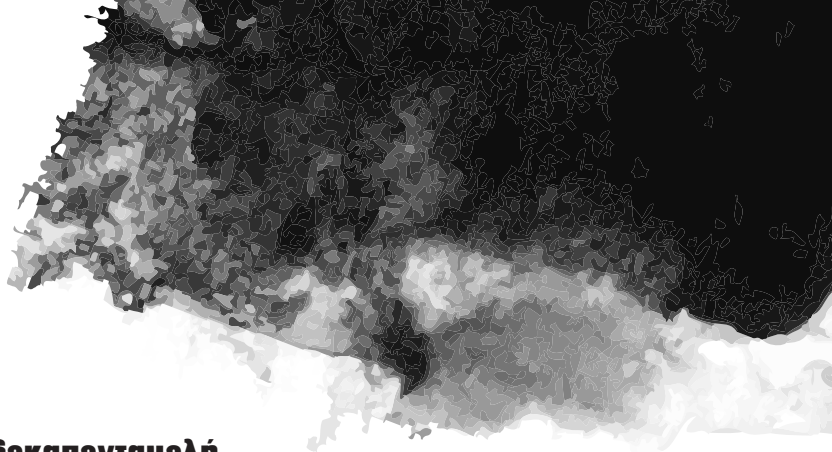
Τον πυρήνα αυτής της διαδικασίας τον συναντάμε στη διαρκή αναπροσαρμογή των σχολικών εγχειριδίων και μαθημάτων σύμφωνα με τις τεχνολογικές εξελίξεις και τις νέες παραγωγικές ανάγκες του καπιταλισμού αλλά και στη σφυρηλάτηση συμπεριφορών με υψηλή προσαρμοστικότητα ώστε να ανταποκρίνονται στη ζήτηση της αγοράς εργατικού δυναμικού.

Ενδεικτικό γεγονός είναι ότι το αναλυτικό πρόγραμμα δεν συντάσσεται μόνο από το υπουργείο παιδείας αλλά με σαφή παρέμβαση του Σ.Ε.Β. (Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών) και στις κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Δεν είναι εξάλλου τυχαίο ότι το συντριπτικό ποσοστό του πολυεθνικού και κρατικού χρήματος που δίνεται για επιστημονική έρευνα εξυπηρετεί, τελικά, κεφαλαιοκρατικούς και στρατιωτικούς σκοπούς.

Ακόμα παραπέρα θα πρέπει να δούμε τη συμβολή του σχολείου στη δημιουργία μιας περιφερειακής ανισότητας. Ο θεσμός του σχολείου δεν έπαιξε μόνο μεγάλο ρόλο στον αφανισμό της γλώσσας και του πολιτισμού της περιφέρειας (βλ. Ισοπέδωση ντοπιολαλιών και παραδοσιακών εθίμων) αλλά επηρέασε αποτελεσματικά και την υπανάπτυξη ορισμένων “απρόσφορων” περιοχών. Αν μελετήσουμε περιοχές που μειονεκτούν από οικονομική πλευρά βλέπουμε ότι οι μαθητές είναι λιγότερο πληροφορημένοι σχετικά με τις διάφορες σπουδές και τις δυνατότητες επαγγελματικής απασχόλησης και ότι επικρατεί μια κατάσταση που συνδέεται στενά με την αγορά εργασίας. Εξάλλου, η παράταση των σπουδών σε περιοχές που έχουν πληγεί οικονομικά παίζει σε μεγάλο βαθμό το ρόλο του υποκατάστατου της ανεργίας. Αντί ο νέος να μένει σπίτι του “αδρανής” τον απασχολούν με το να τον βάλουν να συχνάζει σε κάποιο εκπαιδευτικό ίδρυμα.

Από όποια πλευρά, λοιπόν, κι αν το εξετάσουμε, ο θεσμός του σχολείου παίζει αποφασιστικό ρόλο στην αναπαραγωγή του συστήματος στις διάφορες κοινωνικές, οικονομικές και ιδεολογικές του εκφάνσεις.

Πενταμελή, δεκαπενταμελή

Στην έναρξη κάθε σχολικού έτους πραγματοποιούνται στους σχολικούς χώρους οι μαθητικές εκλογές. Οι μαθητές εκλέγουν τους αντιπροσώπους τους σε επίπεδο σχολικής τάξης (πενταμελή) και σχολείου γενικότερα (δεκαπενταμελή).

Όλο αυτό το πανηγύρι μάλιστα, παρουσιάζεται, ακόμα και από τους κόλπους της διεύθυνσης, ως μια ιδιαίτερα σημαντική διαδικασία. Από τη στιγμή, όμως, που είναι σε όλους γνωστές η ισχνή λειτουργικότητα αυτών των οργάνων και η έλλειψη οποιασδήποτε ισχύος των μαθητικών αποφάσεων στα γραφεία των καθηγητών και της διεύθυνσης, προκύπτει αβίαστα το ερώτημα: ποια είναι, τελικά, η σημασία αυτής της διαδικασίας;

Αν εξετάσουμε το ζήτημα διεξοδικά θα διαπιστώσουμε πως η απάντηση βρίσκεται από τη μία στη δημιουργία, στους μαθητές, μίας αίσθησης ψευδοσυμμετοχής στις αποφάσεις -μέσω της σύστασης των δικών τους οργάνων- και από την άλλη σε μία μαθητεία πάνω στις λογικές της αντιπροσώπευσης, της διαμεσολάβησης, της αστικής δημοκρατίας.

Οι μαθητές, ως αυριανοί πολίτες, πρέπει να σμιλευτούν στο να θεωρούν πως η συμμετοχή τους στον κοινωνικό στίβο μεταφράζεται αυτονόητα, σε δικαίωμα ψήφου στο συνδικάτο, στο κόμμα, στον δήμο στην πολιτεία. Πρέπει, τελικά, να αποδεχτούν τον ρόλο του παρατηρητή των γεγονότων και του παθητικού δέκτη των αποφάσεων που αφορούν τη ζωή τους, την πίστη στην αναγκαιότητα μεσολαβητών, ειδικών και ηγετών.

Δεν είναι τυχαίο, λοιπόν, που σε περιόδους μαθητικών καταλήψεων κάθε μορφή διαμεσολάβησης, αυτόματα, καταργείται. Ο λόγος επομένως που ξεσηκώνονται όλοι, από καθηγητές και διευθυντές μέχρι υπουργούς και κυβερνήτες, δεν είναι οι 100-200 “χαμένες” μαθητικές ώρες αλλά η αυθόρμητη αυτοοργάνωση των μαθητών, η καταστροφή των θεσμικών οργάνων και οι οριζόντιες διαδικασίες των γενικών συνελεύσεων που σαμποτάρουν τις λογικές της παθητικότητας και του ετεροκαθορισμού σε αυτά που αφορούν τη ζωή των μαθητών.

Το κτίριο

Πρέπει να θεωρήσουμε ιδιαίτερα σημαντικό το γεγονός ότι το σχολείο χτίστηκε από την αρχή δίπλα στο δημαρχείο, δίπλα δηλαδή στο κτίριο που εκπροσωπεί την κρατική εξουσία.

Ακόμα κι αν υπάρχει πλέον αυτονομία, και αν σήμερα τα περισσότερα σχολικά κτίρια είναι ανεξάρτητα, κάθε σχολείο διατηρεί αυτή τη συμπαράθεση του εκπρόσωπου της κρατικής εξουσίας. Στην μικρή επαρχιακή πόλη, στο προάστιο, στη γειτονιά, το σχολείο αποτελεί μέρος των κτιρίων της εξουσίας, μαζί με το δημαρχείο, το αστυνομικό τμήμα, την εκκλησία, τη φυλακή κ.τ.λ.

Από τη στιγμή που δομείται ο θεσμικός χώρος του σχολείου, δημιουργείται ένας απτός, ιδιαίτερος χώρος. Ο απτός αυτός χώρος είναι βασικά ο διαχωρισμός των φύλων, η ακαμψία του κορμιού, η κατανομή των παιδιών σε σειρές μέσα σε έναν τετραγωνισμένο χώρο (στοιχημένα θρανία).

Έχουμε επίσης την “κλασσική” αρχιτεκτονική πραγματικότητα του σχολείου όπως υπάρχει ακόμα και σήμερα στις περισσότερες περιπτώσεις.

Το σχολείο ανταποκρίνεται σε ένα αρχέτυπο περιχαρακωμένου χώρου, στο αρχέτυπο της κλειστής συμμετρικής δομής. Αυτό εμφανίζεται πανομοιότυπα σε όλους τους χώρους όπου πραγματώνεται η θεσμική καταπίεση της νεολαίας. Έτσι, ο στρατώνας, το στάδιο, το σχολείο - σε ένα άλλο επίπεδο το οικογενειακό διαμέρισμα - είναι απτοί χώροι-σημαίνοντα όπου πραγματώνονται η δύναστευση και η περιχαράκωση από το μέρος του στρατού, των σπορ, του σχολείου, της οικογένειας.

Αυτό που εκπλήσσει περισσότερο είναι η δυνατότητα παράλληλης χρησιμοποίησης των θεσμών εγκλεισμού της νεολαίας και του πληθυσμού γενικότερα. Για παράδειγμα, σχολεία χρησίμευαν σαν στρατώνες στον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Όσο για τα στάδια, γίνονται οι ιδεώδεις χώροι εγκλεισμού που χρησιμοποιεί η κυρίαρχη τάξη σε διεθνές επίπεδο. Τα κτίρια της εξουσίας εξελίσσονται όπως ακριβώς και ο μηχανισμός του κράτους. Σε

“ομαλές” περιόδους έχουμε ένα φαινομενικό πλουραλισμό που σε περιόδους όξυνσης του κοινωνικού-ταξικού ανταγωνισμού συνοψίζεται σε μία και μόνη λειτουργία: στην καταστολή.

Η ομοιομορφία είναι πανταχού παρούσα. Οι τάξεις του σχολείου έχουν παράθυρα που, στις περισσότερες περιπτώσεις βλέπουν στην εσωτερική αυλή. Η ίδια κατάσταση επικρατεί και στους διαδρόμους -άξονες κυκλοφορίας, άρα και επικοινωνίας- που περιορίζονται στη χρειώδη λειτουργικότητα τους, απογυμνωμένοι από καθετί πρωτότυπο, ιδιαίτερο, “μη” ομαλό στοιχείο, που θα τους έκανε ελκυστικούς σε όσους χρησιμοποιούν το σχολικό κτίριο.

Τελικά αυτό που πρέπει να διαμορφωθεί είναι οι “οργανωμένοι λόχοι” πριν ακόμα διαμορφωθούν από το στρατό και τη μισθωτή εργασία. Η ίδια η σχολική αίθουσα είναι σημαίνουσα στις παραμικρότερες λεπτομέρειές της. Η απόσταση ανάμεσα στον καθηγητή και στους μαθητές - που αυξάνεται από το διπλό σύνορο βάθρο/έδρα - παγώνει και συγκεκριμενοποιεί τη σχέση εξουσίας/υποταγής.

Προσπάθειες που έχουν γίνει για την τοποθέτηση των θρανίων σε κυκλική διάταξη, με τον καθηγητή ανάμεσα στους μαθητές, δεν υποδηλώνουν βασικά τίποτα άλλο από την κρίση που περνάει η εξουσία του εκπαιδευτικού. Η απόπειρα της σύγχρονης παιδαγωγικής να κάνει τον εκπαιδευτικό ένα με τους μαθητές του, γίνεται με έναν τρόπο τόσο συμβολικό όσο και απογοητευτικό.

Κατά βάθος οι μαθητές αδιαφορούν για τη διάταξη των θρανίων, και καλά κάνουν. Γιατί η ρίζα του προβλήματος δε βρίσκεται στη διάταξη των θρανίων αλλά στην ίδια την παιδαγωγική σχέση -αναγκαστικά αυταρχική- που διαχωρίζει όσους έχουν τη γνώση από όσους δεν την έχουν.

Ακόμα και όταν η νοοτροπία του εκπαιδευτικού είναι αρκετή για να τροποποιήσει ελαφρά και επιφανειακά μια δεδομένη κατάσταση, ο ίδιος δεν μπορεί τελικά να ξεφύγει από τη θέση και τη λειτουργία του σαν εκπαιδευτικός όποιες κι αν είναι οι αντιλήψεις του και οι “καλές” του “προθέσεις”. Εν τέλει, το βάθρο μπορεί να καταργηθεί σαν “απτή πραγματικότητα” αλλά να παραμείνει στην παιδαγωγική σχέση ακόμα κι αν τοποθετηθεί στα πλαίσια ενός τετραγώνου και αντίστροφα.

Τελειώνοντας, θα πρέπει σίγουρα να αναρωτηθούμε γιατί προτεινόμενες νέες αρχιτεκτονικές (π.χ. σχολεία με πρόσοψη στο δρόμο) διατηρούν στο εσωτερικό τους τα περισσότερα χαρακτηριστικά από αυτά που συνοψίσαμε ενώ, από την άλλη, παρακολουθούν από πολύ κοντά τις εξελίξεις στον σωφρονιστικό τομέα (φυλακές-πρότυπα κ.τ.λ.) που δημιουργούν την ίδια ψευδαίσθηση. Ξέρουμε καλά ότι οι αυτοκτονίες αυξάνονται σε τρομερό βαθμό μέσα στις “φυλακές-πρότυπα” γιατί βασικά ο χαρακτήρας της φυλακής όχι μονάχα παραμένει

αναλλοίωτος αλλά και γίνεται εντονότερος εξαιτίας της πλαστής εικόνας της ελευθερίας. Το ίδιο συμβαίνει και με το σχολείο τηρουμένων πάντα των αναλογιών. Όταν βγάζουμε τα κάγκελα (αν, εννοείται, τα βγάλουμε) είναι επειδή ξέρουμε ότι, παρόλο που βγήκαν, δεν αλλάζει ουσιαστικά τίποτα. Αν τα κάγκελα, όπως και το βάθρο, αποτέλεσαν σε μια δεδομένη στιγμή τη συγκεκριμενοποίηση του χαρακτήρα της φυλακής που ενυπάρχει στο σχολείο μια πιθανή απουσία τους δεν πρέπει να μας παραπλανεί. Έτσι ή αλλιώς υπάρχουν έστω κι αν έχουν αντικατασταθεί από άλλες μορφές καταναγκασμού.

Οι “τελετουργίες” του σχολείου

Όπως συμβαίνει σε κάθε συλλογικό σχήμα, η τυποποιημένη συνήθεια είχε πάντα το νόημα μιας πρακτικής που εφαρμόστηκε συστηματικά για να αποκρύψει ή να εκτρέψει τις πραγματικές ή δυνητικές αντιθέσεις και για να επιβάλλει την ομοιογένεια στην ομάδα. Ο θεσμός του σχολείου, βέβαια, δεν ξεφεύγει από αυτόν τον κανόνα.

Ας πάρουμε, λοιπόν, τρία στοιχεία που συνιστούν την καθημερινή λειτουργία της σχολικής πραγματικότητας.

Το κουδούνι

Σε μια εποχή που κάθε μαθητής και μαθήτρια έχουν ρολόι, που οι δάσκαλοι και οι καθηγητές δεν περιμένουν πια να γεμίσει η τάξη για να αρχίσουν το μάθημα τους (η αργοπορία, σαν “παθητική αντίσταση” στον καταναγκασμό του σχολείου θα άξιζε ίσως να σχολιαστεί εκτενέστερα), το κουδούνι δεν έχει σχεδόν κανένα πρακτικό ρόλο. Αντίθετα, διατηρεί τη συμβολική του λειτουργία: όπως η αρχιτεκτονική του “κλασσικού” σχολείου είναι μια κλειστή δομή οριοθέτησης, έτσι, και το κουδούνι οριοθετεί την πραγματικότητα του εγκλεισμού στο σχολείο, όχι πια σε χωρικό αλλά σε χρονικό επίπεδο.

Έτσι, η αρχιτεκτονική οριοθέτηση σημαίνει την αποδοχή της δομής του σχολείου στην ολότητα της ενώ η ηχητική οριοθέτηση την αποδοχή της υποδομής εγκλεισμού που είναι η σχολική αίθουσα. Εξού και ένα παιχνίδι ψευδούς απελευθέρωσης ανάμεσα στις δύο οριοθετήσεις που συγκεκριμενοποιείται με το διάλειμμα. Υπάρχει μία φαινομενική απελευθέρωση από το χρονικό καταναγκασμό (απελευθέρωση από τη σχολική ώρα), πάντα όμως μέσα στο πλαίσιο του χωρικού περιορισμού (η αυλή που γίνεται το διάλειμμα δεν είναι παρά ένας χώρος που περικλείεται από τέσσερις τοίχους). Ή, διαφορετικά, απελευθέρωση από την καταναγκαστική υποδομή της σχολικής τάξης μέσα στο πλαίσιο της καταναγκαστικής δομής του σχολείου.

Το διάλειμμα

Να λοιπόν ο λόγος που δέκα λεπτά χαλάρωσης μέσα σε μια περιτοχισμένη έκταση μεταμορφώνονται σε τυποποιημένη συνήθεια. Με έναν τέτοιο ύπουλο τρόπο ώστε το διάλειμμα να κάνει τον μαθητή να αντέξει μία ώρα εγκλεισμού, ακινησίας και καταναγκαστικής διανοητικής έντασης. Η “τελετουργία” του διαλείμματος είναι η ξεκάθαρη ομολογία του καταναγκαστικού και αβάσταχτου για τους μαθητές χαρακτήρα του σχολείου. Είναι η ασφαλιστική δικλείδα που επιτρέπει στην ενεργητικότητα του νέου, που έχει συμπιεστεί και καταπιεστεί στην διάρκεια του μαθήματος, να διοχετευτεί σε δέκα λεπτά γελοίας εκφόρτισης.

Το απουσιολόγιο

Πρόκειται για το αρχέτυπο της σχολικής τυποποιημένης συνήθειας που φιλοδοξεί να λειτουργεί σαν υποκατάστατο της παραδοσιακής ευταξίας του οικογενειακού θεσμού. Αν εξετάσουμε το απουσιολόγιο από τη σκοπιά της σχέσης διδάσκοντα-διδασκόμενου, έχουμε το αντίστοιχο αυτού που αντιπροσωπεύει η ευρυθμία των βραδινών ή κυριακάτικων γευμάτων στη σχέση πατέρα-παιδιού. Εκπροσωπεί, επίσης, την εισβολή της “εξωτερικής” ιεραρχικής εξουσίας (της διεύθυνσης) στους κόλπους της “οικογένειας” (της σχολικής τάξης) ενώ πιστοποιεί και τον αμετάλλακτο χαρακτήρα της παιδαγωγικής σχέσης.

Ας ξεκαθαρίσουμε λοιπόν: κουδούνι, απουσιολόγιο, διάλειμμα, σημαίνουν ταυτόχρονα πρωινό σάλπισμα, προσκλητήριο, άδεια στον στρατό αλλά και έναρξη εργασίας, χτύπημα κάρτας, διακοπή εργασίας στον εργασιακό χώρο.

Η αξιολόγηση

Η αξιολόγηση, σαν επισφράγισμα της εκπαιδευτικής διαδικασίας, έρχεται να κρίνει την προσαρμοστικότητα και ανταπόκριση των μαθητών στις απαιτούμενες δεξιότητες, γνώσεις και συμπεριφορές.

Σκοπός της είναι να ιεραρχήσει αποχρώσεις του ίδιου χρώματος τις οποίες θα διοχετεύσει σε θέσεις κλειδιά του συστήματος απορρίπτοντας ό,τι ξεφεύγει από κυρίαρχες στάσεις και καταστέλλοντας όσους είναι επικίνδυνοι για τις ευαίσθητες ισορροπίες του.

Ο φιλοσοφικός κορμός της αξιολόγησης συναντιέται στο ιδεολόγημα των ίσων ευκαιριών. Με τον τρόπο αυτό οι κοινωνικές ανισότητες εξωραϊζονται και η σχολική απόδοση μεταφράζεται σαν ζήτημα επιλογής και ικανότητας του κάθε μαθητή, σε ένα σχολικό περιβάλλον ουδέτερο και αμερόληπτο. Έτσι, η όποια “αποτυχία” αποδίδεται στο άτομο, το οποίο την εσωτερικεύει ως ενοχή.

Δύο αιώνες, ωστόσο, αστικής εκπαίδευσης έχουν αποδείξει ότι η κοινωνική προέλευση των μαθητών (βάσει φύλου, φυλής και κοινωνικής τάξης) επηρεάζει απόλυτα τη σχολική τους απόδοση και συνεπώς τη θέση που τελικά θα λάβουν στην κοινωνική ιεραρχική κλίμακα.

Εξάλλου, δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι στις περισσότερες περιπτώσεις, οι “προικισμένοι”, οι “καλοί” μαθητές είναι τελικά εκείνοι που κατόρθωσαν να ανταποκριθούν στη λανθάνουσα επιθυμία του καθηγητή τους για υψηλή απόδοση (αυτοεκπληρούμενη προφητεία). Σε αυτό δηλαδή που ο τελευταίος, ασυνείδητα ή όχι, βάσει ταξικών ή άλλων κριτηρίων, περίμενε από αυτούς.

Στους βαθμονόμους των δεξιοτήτων, των γνώσεων, των συμπεριφορών, της φαντασίας δεν ταιριάζει παρά η απεριόριστη οργή μας.

Η απάντηση

Η ανάλυση που πραγματοποιήσαμε παραπάνω, θέλουμε να πιστεύουμε ότι δυναμώνει, στο μέτρο του δυνατού, το θεωρητικό οπλοστάσιο ενάντια στον εκπαιδευτικό ζουρλομανδύα.

Τελικά, σε αυτόν τον μηχανισμό κατασκευής υπηκόων -εκπαιδευτικό σύστημα- δεν αξίζει τίποτα λιγότερο από την ολοκληρωτική καταστροφή του. Στην κατεύθυνση αυτή προτάσσουμε:

Τη διαρκή κατάδειξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας που με την ταυτόχρονη προώθηση της ριζοσπαστικής αυτομόρφωσης και της απελευθερωτικής γνώσης (που γεννιέται από το καθημερινό βίωμα και τη γόνιμη αλληλεπίδραση μεταξύ ατόμων και ομάδων) συνιστούν μία συνεχή και συνεπή στάση έμπρακτης αμφισβήτησης του σχολείου, αυτού του σύμπαντος-φυλακή.

Τις μαθητικές καταλήψεις, που μέσα από την κάθετη ρήξη με το θεσμό του σχολείου ανοίγουν το δρόμο για την αυτοοργάνωση των επιθυμιών μας συμβάλλοντας προωθητικά και στο ευρύτερο κοινωνικό απελευθερωτικό αγχέιρημα.

Στης αίθουσας το γκέτο παράξενο κοπάδι
σκιές αφεντικών που ορίζουν το μυαλό
Μιλούν με "απαγορεύεται" για τις κρυφές αλήθειες
μαντάροντας υπηκόους, χαφιέδες και τρελούς
Η βία της ζωής με πέτρες και γιαούρτι
στα μούτρα των δασκάλων που παίζουν τους σοφούς
Υπάλληλοι τυφλοί μίας άλλης εξουσίας
που ορίζει τις ανάγκες μας με πλάνα και βαθμούς
Σχολείο φυλακή, εξάωρα χαμένα
για γνώση ελεγχόμενη και μύθους μαζικούς
Τα χάπια που θα βρουν στις άκρες πεταμένα
θα είναι το αντίκρουσμα μίας πλήξης γενικής
Βιβλία στη φωτιά σχολεία στον αέρα
δεν πρόκειται να γίνουμε οι μπάτσοι της ζωής
Η μόρφωση αυτή μοιράζει χειροπέδες
το νόημα του ανθρώπου το ξέρει μόνο αυτός

**ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΖΟΥΡΛΟΜΑΝΔΥΑ
ΝΑ ΟΠΛΙΣΟΥΜΕ ΤΙΣ ΕΠΙΘΥΜΙΕΣ ΜΑΣ**

